

«1453-1821» του Θάνου Βερέμη

Προδημοσίευση από το βιβλίο του Θάνου Βερέμη *1453-1821: Από την Τουρκοκρατία στην Παλιγγενεσία*, που θα κυκλοφορήσει στις 28 Ιουνίου από τις Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Η εκδίωξη των κλεφτών από την Πελοπόννησο πραγματοποιήθηκε το 1806, μετά από φερμάνι του σουλτάνου στα τέλη του 1805.

Το φερμάνι συνόδευε η επιστολή του πατριάρχη Καλλίνικου Δ', που επιβεβαίωνε την εντολή του σουλτάνου. Οι ομάδες των κλεφτών έμειναν αβοήθητες, καθώς ο πληθυσμός που πρόσφερε καταφύγιο επρόκειτο να υποστεί τις συνέπειες από τις αρχές. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατάφερε να διαφύγει στη Ζάκυνθο, όπου τρία χρόνια αργότερα υπηρέτησε στο βρετανικό σώμα του δούκα της Υόρκης. Με την απουσία των κλεφτών, η εκμετάλλευση των αγροτών από τους ενοικιαστές των φόρων μεγάλωσε. Στον Μυστρά, μόνο 3.000 κάτοικοι έπρεπε να καταβάλλουν φόρους για πληθυσμό που στα κατάστιχα των Οθωμανών παρουσιάζονταν να είναι πάνω από 8.500. Νεαρός Αμερικανός ταξιδιώτης που βρισκόταν στην Ελλάδα το 1806 περιγράφει ένα νέο αρπακτικό είδος πασάδων φοροσυλλεκτών, που έρχονταν από την Κωνσταντινούπολη πεινασμένοι για χρήμα.

Ήταν η εποχή που ισχυροί πασάδες σφετερίζονταν δημόσιες γαίες μετατρέποντάς τες σε ιδιωτικά τσιφλίκια που ειδικεύονταν στην παραγωγή δημητριακών για εξαγωγή. Ένας τέτοιος πάμπλουτος σφετεριστής υπήρξε ο Αλή Πασάς στα Γιάννενα. Το 1807 αυτός και τα παιδιά του κρατούσαν το μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας και της Αλβανίας. Η μέθοδός του περιλάμβανε την αρπαγή εκτάσεων από το δημόσιο και την επιβολή εξοντωτικών φόρων στα χωριά. Την εποχή εκείνη, η οικογένεια του Αλή εκμεταλλευόταν 915 τσιφλίκια, βόρεια του Ισθμού της Κορίνθου. Τα έξοδα πολεμικών επιχειρήσεων που δεν απέδιδαν πια κέρδη δημιούργησαν τεράστια ελλείμματα στον προϋπολογισμό του σουλτάνου. Ο William Leake,

ο οποίος ταξίδεψε σε όλη την ελληνόφωνη επικράτεια πριν από το 1821, κατέγραψε την έκπτωση του νομίσματος, την αύξηση του πληθυσμού και γενικά τη διαφθορά στον κρατικό τομέα.

Η τελική ήττα του Ναπολέοντα στην Ευρώπη οδήγησε στο Συνέδριο της Βιέννης, που υπήρξε η προσπάθεια του «παλαιού καθεστώτος» να αναγεννηθεί υπό την ηγεσία της Ιεράς Συμμαχίας (Αυστρία, Αγγλία, Ρωσία, Πρωσία).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ

Για μεγάλο μέρος της τουρκοκρατίας, το Οικουμενικό Πατριαρχείο υπήρξε ο κύριος πνευματικός και πολιτικός ηγέτης των Ελλήνων, υπόλογο στον κυρίαρχο σουλτάνο.

Η ηγετική θέση του πατριάρχη-γενάρχη, ως εκπροσώπου της θρησκευτικής κοινότητας των Ρωμιών (Rum Millet), θεμελιώθηκε αμέσως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, όταν ο Μωάμεθ Β΄ Πορθητής αποφάσισε να ανασυστήσει την ηγεσία της εκκλησίας από τις τάξεις των ανθενωτικών. Οι εχθροί της συνεργασίας με τη λατινική εκκλησία αποτελούσαν εγγύηση πίστης στο ισλαμικό καθεστώς. Άλλωστε, μετά τη φυγή του ενωτικού πατριάρχη Γρηγόριου Γ΄ στη Ρώμη το 1450, δεν εκλέχθηκε διάδοχός του. Για τους ανθενωτικούς που δημιούργησαν το ιδεολογικό καθεστώς της μετά την Άλωση εκκλησίας, η Αγία Σοφία θεωρήθηκε βεβηλωμένη από την «ενωτική» λειτουργία που πραγματοποίησε εκεί στις 12 Δεκεμβρίου 1452 ο Έλληνας καρδινάλιος Ισίδωρος.

Σύμφωνα με το σουλτανικό βεράτιο του Μωάμεθ Β΄, αναγνωρίζονταν οι εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες που είχε ο οικουμενικός πατριάρχης κατά τη βυζαντινή περίοδο. Ο πατριάρχης ήταν «αναίτητος, αφορολόγητος και αδιάσειστος». Εκλεγόταν από σύνοδο ιεραρχών, διόριζε, έπαυε και τιμωρούσε τους κληρικούς, ασκούσε πνευματική και διοικητική εποπτεία σε όλα τα θρησκευτικά ιδρύματα και εκδίκασε αστικές υποθέσεις των Ορθοδόξων. Παρά το αρχικό αφορολόγητο του πατριάρχη, στη συνέχεια υποχρεώθηκε να καταβάλλει φόρους στην Πύλη. Δεδομένης της αντίληψης των Μουσουλμάνων περί ενιαίου χαρακτήρα της κοσμικής και θρησκευτικής εξουσίας, εξηγείται η αναγνώριση του οικουμενικού πατριάρχη ως Millet-Başı, δηλαδή αρχηγού θρησκευτικής κοινότητας ή γενάρχη.

Από τα μέσα του 8ου αιώνα, μεγάλα τμήματα της Χριστιανικής Ανατολής, κλίματα των Πατριαρχείων Ιεροσολύμων, Αντιοχείας και Αλεξανδρείας, είχαν υπαχθεί στην πολιτική εξουσία των μουσουλμάνων χαλίφηδων και άλλων Αράβων ηγεμόνων, ενώ μέγιστο μέρος της Μικράς Ασίας σταδιακά εξισλαμίστηκε.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι, παρά την καταπίεση, η ηγεσία των αιχμάλωτων εκκλησιών δεν είχε ενθαρρύνει ενεργό αντίσταση κατά των δυναστών της. Η επικράτηση των Μουσουλμάνων θεωρήθηκε από την εκκλησία των Χριστιανών ένα είδος θεοδικίας.

Ο φόβος εξαφάνισης της Ορθοδοξίας μέσα στον εναγκαλισμό της λατινικής εκκλησίας δεν ήταν αβάσιμος, όμως το ποσοστό των Ελλήνων που φράγκεψαν ήταν ασήμαντο έναντι εκείνων που τούρκεψαν. Μολονότι η πολιτική της νομιμοφροσύνης αποτελούσε τον κανόνα για το Πατριαρχείο, υπήρξαν και ιεράρχες που ευνόησαν και συντονίστηκαν με επαναστατικές κινήσεις εναντίον των Οθωμανών. Η περίοδος 1565-1620, που είναι και τα

χρόνια της αντιμεταρρύθμισης των Καθολικών ενάντια στην Προτεσταντική ιδεολογία και της δημιουργίας προγεφυρώματος των Μεγάλων Δυνάμεων στην Ορθόδοξη Ανατολή, σχηματίζεται και η Sacra Liga, η ένωση των Καθολικών Ισπανών και Βενετών.

Ανάμεσα στους ιεράρχες που αναμείχθηκαν σε αντιτουρκικά κινήματα ήταν οι πατριάρχες Μητροφάνης Γ΄ (1565-72), Θεόληπτος Β΄ (1582-86), Ιερεμίας Β΄ (1572-95) και Τιμόθεος Β΄ (1612-20). Από τους κληρικούς που ανέπτυξαν επαναστατική δράση, διακρίθηκαν ο Λαρίσης Διονύσιος ο «Σκυλόσοφος» και ο Τυρνάβου Διονύσιος Ράλλης Παλαιολόγος. Οι περισσότερο ανήσυχοι πατριάρχες είχαν ζήσει στο εξωτερικό και μάλιστα στη δυτική Ευρώπη. Η ομάδα αυτή συνέχισε την παράδοση του Δημήτριου Κυδώνη και του Βησσαρίωνος. Στον φιλοδυτικό κύκλο ανήκε και ο Κύριλλος Λούκαρης, με πανεπιστημιακή μόρφωση στην Ιταλία. Η σχέση του με τους Προτεστάντες τού στοίχισε την έχθρα των Ιησουιτών του Γαλατά και τελικά τη ζωή του από τον σουλτάνο.